

הלכות ברבת הפרות סימן רח

באר הגולה קיח

נ הראש שם
 ס הריף שם
 והמבטם בפרק נ
 מפשטעיה הנקרא
 שם על אדנות חיים
 ונקרא

שלא יהא מערב עם דבר אחר אלא ארו (לא) לבדו, ואם ערב ממנו בתבשיל אחר והתבשיל האחר (לב) הוא יהרב, מברך עליו בברכת אותו תבשיל: ח (לב) * סעל פת דתן (לד) ופליגין או של שאר מיני קטניות (לה) מברך 'שהכל' ואחריו 'בורא נפשות': הגה העושה תבשיל (לו) משאר מיני קטניות, אם (לז) נשארו שלמים, וטובים מבשלים כמו חיון, מברך 'בורא פרי האדמה', ואם (לא) (לה) נתמעכו לגמרי, (לט) או שאינן טובים מבשלים כחיון, (מ) מברך 'שהכל' (וכן פרש הבית יוסף דברי הטור): ט * ערב קמה (צ) [*] דתן ושאר מיני

שערי השוכה

וי"ז: [*] דתן, עין בשו"ת בית אפרים סי' יג נתבאר באר"ת דריג"מ אלי, והטורם מהם בגמרא: העושה עפה מן החטין ומן הארו ונאפא עשה קפני פת, אם יש מחשבים כוונות בברי א"פ והטור קשאוכל שלשה ביצים שתקוח תשב ששה ימים כבר אכל מהשפירות וזו חטים, ואכל שלשה ביצים מהשפירות לא שיהא כבכילתו וזו רק כשעור העירור לאכילת ג' ביצים פת חטין בלפמן ובתפוח שפירי הוא אוכל במהירות ואינו טוהה באכילתו, מברך אחריו ג' ברכות ואין צ"ל שמברך לפני המוציא נאצי"פ שרב ארו, ואם ג' ברכות, ואם אוכל פת מהשפירות ונזכר פחות משעור פנס שהוא שלשה ביצים שתקוח

באור הלכה

רבו יונה משמע שהוא סובר שם ודוקא קשנדקו על ידי הבשול, וכמו שהעיר שם הגאון אברתם, הא בארו דעתו בלאו הכי דאפלו בשלמים מברך 'בורא מיני מונות', ועל פני נראה דהמברך צליהם 'בורא מיני מונות' לא הפסיד והכפיר דבר יבד ויבא בברכת 'בורא מיני מונות' על כל מלי דגווי: [*] * על פת דתן, הגה באמת בדרום פת הרבה ראשונים שסוברין דברכת 'בורא מיני מונות' כמו ארו, הלא הלא דעת הגאון שהוכח בתלמודי רבנו יונה וגם הוא מקיים שמה כן, וכן הוא גמ' כן דעת הרא"ש ונראה ד' [הוכח וקש"א] והאשכול והאור דירע בשם רבנו יונה שירלוואין ושלח"ה לקט בשם רש"י ונראה כחדושו על הרי"ף וקראו ונראה ממנו כי שם מורו והרוקח והאברתם, כל אלו סוברין דארו דתן דין אחר לשניהו בכל דבר, וקתיעה המספר היא רק דעת הרי"ף והמבטם ובכינוי הגדה [ההוכח באשכול]. וצריך עיון על המספר שפסם פן לדינא נגד הרא"ש וכל הני ראשונים העומדים בשו"ת; ואולי שלא היו לגוד עיניו מאחר שלא הביאם בבית יוסף. וליפי זה, אי דלא נפיק מהו חרפא, דברכת 'שהכל' יוצא על כל דבר דירעבדו, על כלי-פנים מי שרצה לברך 'בורא מיני מונות' אין מוחין בידו, פן נראה לעניית דעתו. ודע עוד, דיש פנה ראשונים שסוברין בלאו דוקא ארו ודסן, דהוא הדין שאר מינים שאנו יודעין דתן וסודע הלב, דיש כמו ארו דתן ומברך 'בורא מיני מונות': [55], ובכלל זה הוא פליגי העבאר בשלחן ערוך, עין ביר"י שהביא פן בשם גאון והסכים גם היא לזה, וכן כתב הרא"ש בחוספוקיו על ברכות [והבית יוסף שנסתפק בדעת הרא"ש בזה, לא היה לפניו אור עיניו תוספי הרא"ש], והשלחן ערוך שכתב בפליגי 'שהכל', משום דלא עדיף מדוחן לשבתו. ועין במה שכתבנו במשנה ברוך משם השוכה חתם-סופר דחשש לענין טעמא דע"ש ויר"י 1 דשפא הוא בכלל ארו, ודעת אלי הראשונים בלאו הכי יש לחש, דתן טובא. ומכל מקום מי שמברך 'שהכל' על דתן וכל אלו, בנדיא יש לו על מה לסמוך: * ערב קמה דתן וכו', ולענין קמה ארו לשמעך עם קמה חטים יש לעין, ונראה שפליגי זה בשו"ת הפוסקים המבארים בסמוך תג סעוף ב, ועין שם בחקיעוקב, ועין בפרי"ק גר"מ וברוך החיים

באר היטב

בארו בין נתמעך או שלם משפ, ולכן סתם בש"ע ולא חלק בין נתמעך או לא, וכן הסכים הב"ח, ע"ש: (יא) נתמעכו לגמרי. ודוקא קשנתמעכו דתן כלי מגבש שהיו דתן מאד או שעשה תבשיל מקמח של קטניות, אבל קשפתן ארוך דברי, עפר דתן אכילתן בקה ומשמן קנים, מברך בפח"א, מ"א של"ה: (יג) דתן וכו'. ע"מא וברכה שושן קלל א סי' ג:

משנה ברורה

בשאר מיני אפלו הם המעט אוילין בתרחה, ארו אינו חשוב כל-כך, ועל-פן אם עשה תבשיל או פת, וקמח דשאר מינין הם הרב, מברך עליו בברכת אותו המינין: (לא) לבדו. הוא הדין (לב) אם הוא הרבה, ונקט "לבדו" לאשמעינן רבותא, דאפלו הכי אין מברכין בקרה אחרונה כי אם 'בורא נפשות רבות': (לב) הוא הרב וכו'. וכן פסקו (לז) הרבה אחרונים: ח (לג) על פת דתן וכו'. דאף דתם פרי אדמה, ועל-ידי שנעשה פת אשמיני למעלותא, מפל מקום כיון דעל-ידיה נצא מתורת פרי, אין יכול לומר 'פרי האדמה', והמוציא אין מברכין אלא בתמשת מינים, ולכן מברכין 'שהכל'. ואפשר לומר עוד טעם: מפני שאין דתן אכילתו ככה, שאין דתן לעשות פת מהו, על-פן יברך 'שהכל'. והנה לפי טעם זה, במדינות שדרכן לעשות פת משעמקעש"י ויר"י 30, לכאורה ברכת 'בורא פרי האדמה' בין שדרכן בכה [פמ"ג], אבל בהשוכה חתם סופר סימן נ מסיק דבכל מקום אין מברכין 'בורא פרי האדמה' משעם בלא נטעי אדעתא דהכיו"ט, אלא לעוסות ופסטים אגוזות, ועל דתן הדחק בגניאדם עושים מהן פת, ואין זה עקר פריה, ואין לברך עליהן 'בורא פרי האדמה', עין שם; (לס) אף מסתפק שם דאולי הוא בכלל ארו, שפרכחו על הפת ועל התבשיל הוא 'בורא מיני מונות', (לו) ועל-פן הנכון להתחלה שלא יאכלם אלא תוך הסעודה: (לז) ופליגי. ובתלמודי רבנו יונה כתוב: פניצ"ו, (לז) והכל אהר, והוא מין שהוא זין יותר משאר מיני קטניות, וקא משמע לן דאפלו הכי מברכין על פתו 'שהכל' משאר קטניות: (לה) מברך 'שהכל' וכו'. והוא הדין (לז) על תבשיל הנעשה מקמח של"ה: [55], ובדלקמה: (לו) משאר מיני קטניות. והוא הדין (לט) מדוחן, לפי מה שפסק המחבר מקדם דתן

שנה לקטניות: (לז) נשארו שלמים, אלא כל שלא נתמעכו לגמרי, שעדין נכר קצת תאון וצונת, ברכת 'בורא פרי האדמה', ועל-פן מה שאנו קורין רעני"ע קאש"ע מברכין 'בורא פרי האדמה' ואחרונים: (לח) נתמעכו לגמרי. הינו דוקא שעשה תבשיל מקמח של קטניות, שאין דתן אכילתו ככה, או שמעך אותו דתן כלי מגבש (מ) שהיו דתן מאד קמח (או מה שנעשה מן רעני"ע שאנו קורין מלך גרויפי"ן), אבל קשאשל הקטניות שלמין ומעך אותו ככה, (מא) עפר דתן אכילתו ככה, (מב) ועוד, שפממשן קנים, ומברך 'בורא פרי האדמה': (לט) או שאינן וכו'. כמו שכתוב בסמן רח סעוף א: (מ) מברך 'שהכל'. ובד"עבר (מג) שברך 'בורא פרי האדמה', (מד) כתב בת"י אדם דיצא: [55]

שער הציון

(לב) על-ת"מדי, וישב בזה קשת הב"ח: (לז) שיר כנסת הגולה ומגן-אברתם ואלה רבה ומגן-גבורים, דלא כפי"ח וט"ו שפוסקתן בזה מתמת לשון הרי"ף והרי"פ"ם, ודבר קתב הגאון אברתם ושי"א דאינו מיכח מהם שחולקין על הרא"ש, דאחריו יוקמא לן בכל התורה: רבו כפלו, אם הרב פן הארו חשוב כאלו הוא לבדו, וכן משמע מפשטת לשון הגר"א שהחליט פן לדינא נדיא לאו הכי הנה לו להביא דעת החולקים על זה], ומצאתי באשכול שפרש גם-כן דברי הרי"ף כמו שפירש הרא"ש, וכן מצאתי ברבנו יוסף: אם-פן הרי"ף לנו ד' ראשונים שסוברים פן בהקרא, והם האשכול והרא"ש והטור ור"י. ומפירש פן גם דעת הרי"ף, ולזה לנו לעשות מתלכת ביניהם: (לס) ואף הוא מחמיר שם עם על הטאטאק"י עינין זה, לא העפתי, דבכר קתבו כמה אחרונים דטאטאק"י הוא מין קטניות, וכן המנהג פשוט: (לו) ואם אי אפשר לו לעשות פן יברך 'שהכל': (לו) הגר"א: (לז) פן מוכח מבור הגר"א וכן מקצור פסקי הרא"ש, דלהרי"ף דתן שנה לקטניות גם לענין תבשיל: (לט) הטור לשישה אזיל, עין שם בטור: (מ) מגן-אברתם ונתיב, ע"ש: (מא) מגן-אברתם: (מב) מגן-אברתם, ורוצה לומר, דהלא מבאר בסמן רב סעוף ו, סעוף קמן יח בגן-אברתם, דשפממשן זים (הינו שנוכר תאון וצונת במקצת), אפלו אם אין רב דתן אכילה באפן זה [55] גם-כן לא נשאר בתקנה: (מג) שערי-השוכה בסמן רו קמב שם בשם פנים מאירות, דבין טובים מבשלים יותר מסחין וברך 'בורא פרי האדמה' על החיון או להפך נצא: (מד) בכלל נא אוה יב, ומשמע קראי על כל מה שזכר באות י שם, והנה על מלך גרויפי"ן 3 שזכר באות י וכן על רעני"ע שקע"ס 40 שעושים מקמח רעני"ע 5 או על לביבות שעושים מקמח רעני"ע, מהסתברא ונצא בדיעבד, בהרי לפעמים נדה לעשות זה מרענן, ולכן אף דאינו נכר כלל תאון וצונת הראשונה, בדיעבד נצא, כמו שפסק הרמ"א בסמן רב סעוף ז בהג"ה, אבל בקמח קטניות, שאין דתן בגניאדם כלל לעשות מהו תבשיל כזה, יש לעין אי מהני בדיעבד: תרגום: 1 תיכס, 2 דיסת בסמה, 3 פסמת טחנה דק קמח, 4 מאכל מבסמת, 5 קמח פסמת.

הלכות ברפת הפרות סימן רח

קטניות עם קמח של חמשת מיני דגן ובשלו בקרנה, (מא) מברך 'בורא מיני מזונות' ויעל המניה. *ואם עשה ממנו פת (מב) מברך 'המוציא' *וברפת המזון; *וידוקא שיט באותו קמח מהמשת המינים כדי שיאכל ממנו פזית דגן (מג) בכדי אכילת פת, אבל אם אין בו זה השעור מהמשת המינים *אינו מברך לבסוף ברפת המזון, אלא (מד) בתחלה מברך 'המוציא' בין שיש בו (מה) טעם דגן אף-על-פי שאין בו פזית בכדי אכילת פת, (מו) ולבסוף (מז) 'על המניה'. ואם בשלו (מח) *בקרנה, (מט) *מברך תחלה 'בורא מיני מזונות' *ואתרוי

פ רפז ינה

באור הלכה

משנה ברורה

ט (מא) מברך 'בורא מיני מזונות' וכו'. פני'ל בסעיף ב, עין שם: (מב) מברך 'המוציא' וברפת המזון. דפת גמור הוא: (מג) בכדי אכילת פת. פת הוא חצי כפר של ערוב, יש אומרים שלשה ביצים ויש אומרים ארבעה, וכזית הוא חצי ביצה, ומשערינו בו כל האסורים, שאם אוכל כזית אסור ושהא באכילתו יותר משעור אכילת פת, אינו מצטרף למלקוח ולחייב תשאת; והכי נמי לענין ברפת-המזון דקעין דוקא שיאכל פזית דגן, אין מצטרף השעור פזית שלו אלא בכדי שיכל לאכלו בתוך שעור אכילת פת, ואם אין מברך ברפת-המזון אלא-אם-כן היה מערב בו קמח דגן אחד משמיני על-מלפנים. (מה) דאז אם לאכל מהפת ארבעה ביצים: הנה מזה פזית דגן? ויתחייב בברפת-המזון: (מד) בתחלה מברך 'המוציא' וכו'.

שמצדדים ודניא: יש לתפס דאין שנה לדחן לענינה, אקנס בגמ' גבורים חולק על זה. עין שם: * ואם עשה ממנו פת מברך 'המוציא'. ומסתברא כל שיש לפניו פת מה' מיני דגן אפלו אינה נקיה, ופת ענין זה בו פזית כדי אכילת פת משה, אפלו הכי עדיף טפי לברך על פת שאינה נקיה (פמ"ג): * וברפת המזון. עין בפרי"קנים שמספיק לענין חיובא דאורייתא דכעין כדי שכינה, אם מצטרף יתר המינים למזון לענין זה: * אינו מברך לבסוף ברפת המזון. עין בשערי תשובה שכתב דאם אכל כדי שכינה צריך לברך ברפת-המזון, ולא באר טעמו ונספר בית-אפרים שלו אין בדין; ואולי משום דחשש לשיטת הפוסקים דטעם קעור דאורייתא, וטוב דגם לענין ברפת-המזון שיהי זה, ועל-כן החמיר בכדי שכינה וחיובו בעלמא מדאורייתא. אמנם מהר"א הגר"א באות לו שכתב דקעור הוא דבכל הכרכות בסוף צורך פזית בכדי אכילת פת: * לכוונה לא משמע נז, וכן מדברי המחבר שפסח בזה משמע דבכל גווי אינו מברך ברפת-המזון: * בקרנה. עין משנה ברורה מה שכתבנו דלאו דוקא תרבות קמח בקמח וכו', פן כתב הלכות-המזונות והובא בשני נקטת הגר"ה. ואף דהמגן-אברהם בסוף סעיף-קטן טו כתב להסוף, ותעמימו דכיו אינה אחרונים. לא רציתי להסוף פן לדניא. משום דברכה אחרונים תמחו על דבריו ודעם סתמתי-המזונות הנ"ל, תלא תמח הפת"מ פנעט בבאורי על המרדכי והמאמר-מורדכי ותפשטת-אדם, וכן מצדד גם' פן העלת-המיד והובא בגולה רבה ונליף תנאה שגם האליה רבה הסכים לזה, ע"ש. וכן מבאר הגר"א בסעיף-קטן לה דבור הפתחיל ואם בשלו וכו' מיכן בנדאי דסבינא לה פלהת-המזונות הנ"ל: * מברך תחלה 'בורא מיני מזונות'. עין במשנה ברורה דכעין שיהא בו טעם דגן, פן מוכח מתישת דבר המחבר דאדלעיל זאי. וכן כתב המגן-אברהם בסימן רד סעיף-קטן כה. עין שם ונאף דתפרי-מגדים רוצה לרחק שם כפנת המגן-אברהם דלא יספור פן, פשטיית לשון המגן-אברהם משמע כמו שכתבנו, וכן הוא דעת האליה רבה. ואף דמדברי הש"ז ברש סימן זה וברש סימן רב משמע דסבינא לה דלא בעינן שיהא בו טעם דגן, והוכיח זה מפה שכתב המחבר 'אפלו ערב עמהם רבש' וכו', כבר תמהו עליו בכפר טשה-יהודה ובספר נשמת-אדם דאינו ראיה קלה, דאפלו כשמערב כרובש יוכל להרגיש קצת טעם דגן, עין שם. ודעם גם' שכתבנו במשנה ברורה: וגם בהפחת הגר"ח צאנזאר חולק על הש"ז, וגם מדברי הגר"ש ונשתב: כל שעקרו מחמשת המינים אפלו רבו ממין אחר משמע דעל-כפנים בעינן שיהא בו טעם דגן, דאי לא הכי אין שף קלל לקרותו לעקר, וקעין זה מציאתי גם-כן בכפר אור ודע בשם פירוש רבנו נתנאל, עין שם היטב, ובכפר ששצאית דעת הגר"ה בחיבוריו על הרי"ף שסובר דבלי כזית בכדי אכילת פת אינו חשוב קלל וגם בתחלתו אינו כבוד 'בורא מיני מזונות', ונהי ודניא אין לזו מדברי השלחן ערוך שפסק דהאסורותם בשם רבני ינה דתחלתו מברך בכל גווי 'בורא מיני מזונות', טעם דגן על-כפנים בעינן: * ואתרוי 'בורא נפשיות'. עין

דוקא שיט באותו קמח מהמשת המינים כדי שיאכל ממנו פזית דגן (מג) בכדי אכילת פת, אבל אם אין בו זה השעור מהמשת המינים *אינו מברך לבסוף ברפת המזון, אלא (מד) בתחלה מברך 'המוציא' בין שיש בו (מה) טעם דגן אף-על-פי שאין בו פזית בכדי אכילת פת, (מו) ולבסוף (מז) 'על המניה'. ואם בשלו (מח) *בקרנה, (מט) *מברך תחלה 'בורא מיני מזונות' *ואתרוי

אינו יכול לברך אלא על שעור פזית דגן, ועל-כן מברך זכ ברפת 'בורא נפשיות רבות' בשביל יתר המינים המערבים בתבשיל זה. וענין בבאור הלכה שבאננו, דלאו דוקא תרבות קמח בקמח דאינו מברך פל-כף המיני-דגן, דהוא הדין אם ערב חמשת מיני דגן עם דבש ותבלין או שאר מינים, וכההיא דסעיף ב הנ"ל, (מח) גם-כן בעינן שיהא מהמשה מיני דגן פזית בכדי אכילת פת, ואי לא הכי אינו מברך ברכה אחרונה אלא 'בורא נפשיות רבות'. (מט) ועל-כן מיני גרוי-פ"י¹ מחמשת מיני דגן שמבשל עם פולפע"ס² וקטניות וכיזא פזית, אין לברך לבסוף 'על המניה', אלא דוקא כשאכל מהמיני-דגן פזית בכדי אכילת פת. ומפל מקום לענין פת פיסיון שמערב בתבלין הרבה (בגמ' צוקע"ר לעק"י³) ונתיב העולם לברך עליו לבסוף 'על המניה' כשיש בו פזית, אף שקמין דגן לבדו שנמצא בו אין בו שעור פזית; ואולי שטעמם מפני שהתבלין בא להקשיר את האכל, מצטרף עם האכל גופא לשעור⁴, וכדאייתא קעין זה במגן-אברהם סימן רי. ולכתחלה טוב לזהר לשיער שיהיה בהקמח שעור פזית⁵:

(מט) מברך תחלה 'בורא מיני מזונות'. וגם בזה בעינן דוקא שיהיה מנכר קצת טעם דגן, דאם היה רק משהו בעלמא מקמח דגן ולא

תרבות: 1 גריסים. 2 תפוחי-אדמה. 3 תופינים (עוגות מחוקות). 4 שער הציון

(מה) הגר"א ודרת-החסידים, ומוכח דכדי דאינו מצטרף עם שאר המינים לענין חיוב. ובספר מאמר-מורדכי ראיתי שהוא מצדד דאפלו על כזית מהפת תחב לברך ברפת-המזון, עין שם טעמו [וכן משמע קצת מפור' חדש שהביאו ר' עקיבא איגור בחיבוריו, אכן יש לדחות דאפשר דדוקא לענין 'על המניה' כתב פז]. ויענין מעשה ביבאי יש לפסק בהג"א ודרת-החסידים שכתבו פן בהשטות, וכן פסק בשערי-תשובה: (מו) ובשערי-תשובה משמע דאפלו יש בהפת בכדי אכילת פת גם-כן בעינן דוקא שיהיה בו טעם דגן, הא לאו הכי בטל לגבי השאר. והא דכתב שם דמברך 'בורא מיני מזונות', משום דמורי לענין ערוב עם ארז, דברכת הארז הוא 'בורא מיני מזונות': (מו) פרי-מגרים ודרת-החסידים ושערי-תשובה. ורצונם לומר אף דבכזית זה אין בו רק מעט דגן: (מח) והא דלא באר המחבר זה בסעיף ב, משום דקמח על זה הסעיף: (מט) חיי-אדם:

1 גריסים. 2 תפוחי-אדמה. 3 תופינים (עוגות מחוקות). 4 שער הציון

הלבנות ברפת הפרות סימן רח

ביאורים ומוספים

שהמילוי אינו מצטרף, וכן כתב הערוך השלחן (סי' רב סי' שאינו מצטרף ונעל כן יש לברך עליה 'בורא נפשות', משום שהפת מצטרפת למילוי, כמבואר לקמן סי' רי ס"ק א), וכן דעת הגר"ח פשיינברג (חידושי בתרא).

[משנ"ב שם]

ולקבץ לה טוב לזהר לשער שיהיה בהקמת שיעור פנימי.

(41) והחז"א (שם) כתב, שנראה שהתבלין והבשמים מצטרפים לכזית, ונשאר בצריך עיון. ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סי' עא) תמה על מנהג העולם שמצטרפים את התבלינים לשיעור כזית כדי לברך 'מעין שלש', שהרי אף אם אפשר לצרפם להיחשב חלק מהמאכל, מ"מ למעשה לא נהפכו למין דגן, וכתב שלמעשה אין לברך באופן זה ברכת 'מעין שלש', אלא ש"מ"מ גם אין לברך 'בורא נפשות' כנגד מנהג העולם, ולכן יאכל עוד עד שישער שאכל כזית מהדגן. וכן הו"ו הגרי"ש אלישיב והגר"ח פשיינברג (וזאת הברכה פ"ה עמ' 46) שאין לאכול כזית מהעוגה כשלא יאכל ממנה שיעור כזית דגן בכדי אכילת פרס, ואם כבר אכל כזית ואין לו אפשרות לאכול עוד, דעת הגרי"ש אלישיב (שב ברור הלכה סי' יד-ב עמ' 236) שלא יברך 'מעין שלש'.

ולענין המשקים המעורבים בעיסה [בגן יין, מיץ וכדו'], הורה הגרי"ש אלישיב (שם) שאותה כמות של משקים הנודשת כדי לעשות את העיסה לבלילה עבה, נחשבת כמו הקמח, אבל שאר הכמות, שאינה נדרשת אלא כדי לעשותה בלילה רכה אינה מצטרפת, ונחשבת כשאר תבלינים, וכן משמע בשו"ת אגרות משה (שם) שהמים שלשים בהם את העיסה מצטרפים לשיעור כזית.

ולבני מיני דגן המעורבים בשאר מאכלים, כמו דגן המעורב ביוגורט וכדו', כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' טו) שמיין שדעת המשנ"ב אף לענין עוגת 'לעקאך' שמעיקר הדין יש לשער שיהיה בהן כזית מן הקמח עצמו, ורק שהנהגה לברך אפילו כשאין כזית יש לו על מי לסמוך, אם כן בשאר מאכלים שמעורבים בהם מיני דגן, שיש ספק אם דומים הם ללעקאך, יש להכריע לברך 'בורא נפשות'. והוסיף, שאם אפשר לצאת מידי ספק, ראוי שיאכל עוד דבר המצריך ברכת 'על המחיה' ודבר המצריך 'בורא נפשות'.

[ביה"ל ד"ה וברכת המזון]

דקצין כדי שביצה, אם מצטרף יתר ספינים לסדגן לענין זה⁽⁴²⁾. (42) ולענין מי שאוכל דבר אחר עם הפת בשביל לפת אותה, כתב לעיל (סי' קפד סי' ד"ה בכזית) שפשוט הוא שמצטרף הדבר לכדי שביעה, שכן היא דרך אכילה.

[ביה"ל ד"ה אינו]

אקנס מדברי הג"א באות לו שכתב דקצקור הוא דקכל הנכוחות בפוף צריך פניות בקדי אכילת פרס⁽⁴³⁾.

(43) אמנם לענין מי שאוכל לאט ואינו אוכל מהפת שיעור כזית בכדי אכילת פרס, אך הוא שבע לבסוף מאכילתו, כתב במשנ"ב לקמן (סי' רי ס"ק א) בשם הפמ"ג שחייב בברכת המזון מן התורה, משום שגם זה בכלל 'ישבעת'. אכן בשעה"צ שם (ס"ק ז) כתב לפקפק בזה, שיתכן שאף שיש 'שביעה', מימ צריך שתהיה גם 'אכילה', ואכילה של כזית ביותר מכדי אכילת פרס אינה נחשבת אכילה, וכתב שאפשר שמשום כך סיים הפמ"ג בצריך עיון.

[משנ"ב ס"ק מג]

דפת גמור הוא⁽³⁸⁾.

(36) ולבני לחם העשוי ממורסן וסובין, כתב בשו"ת שבט הלה (ח"ד סי' כב) שאם נעשה בלא תערובת קמח, יש לדון אם מברכים עליו כלל, שהרי כתבו הפוסקים שבקליפה של החיטים אין טעם, ונחשבת כעץ ועפר בעלמא, ואם כן היה ראוי שלא לברך עליו כלל, ולכל היותר יש לברך עליו 'שהכל', וכדין פת דוחן ושאר מיני קטניות. והוסיף, ש"מ"מ יש לחוש שמא יש בלחמים אלו תערובת מחלקי החיטה עצמה, כי בלא כן לא היתה אפשרות לעשות מן המורסן והסובין צורת מאפה עם טעם של לחם, ואכן התברר על ידי מומחה שיש בלחמים אלו אחוז גדול של קמח, ואם כן יש לברך עליו 'המוציא'. וכן דעת הגרי"נ קרליץ (חוט שני ברכות עמ' רט) שיש לברך 'המוציא', והוסיף שאם הסובין ראוים לאכילה ומעורבים בקמח אורז וכדו', יש להסתפק האם יש לפת הנעשית מהם דין של פת מחמשה מיני דגן. וראה מזה שכתבנו לעיל סי' רד סי' יג.

[משנ"ב ס"ק מג]

אלא-אם-כן היה מערב בו קמח דגן אחד משמינית על-כל-פנים, דאז אם יאכל מהפת ארבעה ביצים יהיה מנה פניות דגן⁽³⁷⁾.

(37) ובאופן שיש בכזית כזית דגן רק ביותר מכדי אכילת פרס, אלא שהוא אכל במהירות יותר מאכילה רגילה ולא שהיה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס [שלא נזכר דינו במשנ"ב], הביא השערי תשובה (כאן ד"ה דוחן) מה שכתב בשו"ת בית אפרים, שמברך ברכת המזון, כיון שעל כל פנים אכל כזית בכדי אכילת פרס.

[משנ"ב ס"ק מז]

ונפול מקום הנהגה פדברי השלקתן-צירוף אין למחור פניו, דכן סתמו הרבה אחרונים לדינא⁽³⁸⁾.

(38) ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סי' ע) מבואר שיש להורות כדעת הגר"א. שמברך בתחילה 'המוציא' ולבסוף 'בורא נפשות'.

[משנ"ב שם]

אלא שהוא לא אכל רק מקצת מהפת, שלא היה שיעור פניות דגן מכל היתים שאכל, גם-כן אינו מקנה פרשת-המזון⁽³⁹⁾.

(39) אמנם, לענין אכילת כזית מצה בפסח, כתב לקמן (סי' תנן ס"ק יד ובשעה"צ שם ס"ק טז) שאם עירב קמח חיטים עם קמח דוחן, ויש מהקמח חיטים כזית בכדי אכילת פרס, די שיאכל כזית מן העיסה ואין צריך שיאכל את כל הפרס.

[משנ"ב ס"ק מח]

ראולי שטעמם מפני שהתבלין בא להקשיר את האכל, מצטרף עם האכל גופא לשיעור⁽⁴⁰⁾.

(40) ועוגה עם מילוי, כגון עוגת גבינה, או כרוכית [הנקראת 'שטרודל'], כתב הגר"שז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה קמא סי' צא אות ד) שאם אין אוכלים מהדגן כזית בכדי אכילת פרס יש לברך לאחריה 'בורא נפשות' [אף שבתחילה מברכים עליה 'בורא מיני מזונות' מחמת שהשכבה של הדגן עבה ויכרת, והמילוי נטפל אליו] מאחר שהגבינה והפירות ניכרים בפני עצמם, ואין זה דומה ללעקאך [עוגה בלא מילוי], ששם הסוכר מעורב יפה ונעשה כגוף אחד עם הדגן. וכן כתב החזו"א (או"ח סי' כו ס"ק ח), שיתכן

באר הגולה קיט

צ	פניות
ק	הקשר
ר	דברות יוהא יוהא יוהא יוהא
	ותראבי

הלכות פרבת הפרות סימן רח

ב'אורא נפשות': י ^{בבבבבבבב} ^א מעין שלש (נא) של פרות דחוצה לארץ חותם על הארץ (נג) ועל הפרות, ובארץ ישראל חותם (נג) על הארץ ועל פרותיה. ואם בחוצה לארץ (נד) אוכל מפרות (יז) [וי] הארץ, חותם גם יין על פרותיה: יא ^{בבבבבבבב} מעין שלש דין (נה) יאנו חותם על הגפן ועל פרי הגפן אלא (נו) על

שערי השוכה

ואין לו פנות מפת אחת, אז אם שבוע ממנו מכרז אחריו בהמ"ו ואם אינו שבוע אינו מכרז רק בכרז אחת מעין ג', ואם אין בהעבירות כ"כ דגן פשאובל אלא בשעור ארבעה ביצים יש בזהות פנות מהחטים ואכל שעור ארבעה ביצים, צריך לכרז בהמ"ו, ואם אין בהעבירות כ"כ אז לפניו מכרז הפוציא, ואם שבוע מאכילתו מכרז בהמ"ו ואם לאו מכרז מעין ג', ואף בכניית מהעבירות מכרז מעין ג'; ודקא קישלש שם טעם דגן אכל אם אין בו טעם דגן אע"פ שיש שם פנות בכא"פ מכרז לפניו בהמ"ו אחריו בכ"ז כפרת הארץ, ואם רב העפס דגן ושעמה דגן ואין טעם הארץ נרעש ואכל ממנו פנות, יש מי שדקא ששעמה צריך לאכל דגן כ"כ מהעבירות עד שפוציא אכל פנות דגן דן וצדקה בהמ"ו, ואין נראה פן. ונראה עוד דכל שרביא דגן סני אע"פ שאין טעמה דגן, וצדקה צריך שילאכל כל-כך מהעבירות עד שפוציא אכל פנות מהדגן, ואף שיש פנות בכא"פ בהעבירות, אם לא שבוע ממנו אף שאכל כל הפרס רק ששעה פאכילתו יותר משעור הנזכר לעיל אכו מכרז רק מעין ג', ועפ"י ג' צריך לכרז אף בכנות מהעבירות. וצדקה פארטי שיש לנהר שלא לאכל אלא בתוך הסעודה, וכל ג"כ דאם יש יותר מבכא"פ אלא שאכל בחפזו לא שנה פאכילתו יותר משעור הנזכר למעלה מכרז אחריו בהמ"ו דין שאכל מהעבירות כ"כ עד שפוציא אכל פנות דגן וגם אכלו בכא"פ, מכרז אחריו ג' אחר מה' בינים דנים שנה לכל הדוכים שפסחתי, ויש שאין נראה פן מדבירי ולפי"ד הו' כמה חלוקים, ונראה עליו ענין בתוכה נכ"ל: [יז] הארץ. עין בהמ"ו ועפ"י הפלג"ט ח"ב סימן נה ועין בבב"י בשם פריהארץ ח"ג נתי"ו: אם הביאו צמחים שאר ממים יש

באר היטב

(יג) מעין ג'. נסח הפרכה: בא"י אמ"ח על המחנה ועל הפלגלה ועל תחיבת השדה ועל ארץ המדה טובה ור"חקה שרצית והנהלת לאבותינו לאכל מפרכה ולשכוע מטובה. רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן קבוךך ועל מונחתך ועל היכלך ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה במינה ותעלנו לתוכה ונשמתנו כה. פי אמה ה' טוב ומטיב לבל ונודה לך על הארץ ועל המחנה. ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחנה ועל הפלגלה. ועל פרות אומר על העץ ועל פרי העץ ועל תחיבת השדה ועל ארץ וגו', ועל המן על הגפן ועל פרי הגפן ועל תחיבת השדה ועל ארץ וגו', וחותם על הארץ ועל הפרות, ב"ח, אכל המנהג לחתם על הארץ ועל פרי הגפן: (יז) הארץ. ובח"ל הסמוכה לא"י א"צ לשנות מטבע הפרכה מפקק שמא הפרות מא"י הן, ולא תישאין לנה, ב"ח ר"י מ"א ונבכסר אליה ובה העלה להלכה דאם בודאי פאים מא"י לח"ל יבקר על פרותיה, ואם בודאי פאור מחו"ל לא"י מכרז על הפרות, אבל בקסקא לעולם יבקר על הפרות, עין שם):

וכחות ודין העבירות קמה חפזין ואף שפסחתי לעיל נראה לי דה"ה ממים אחרים גם כהנה חלוקי דינים, וי"א שם שערם שנה לחטים, וגם לענין פירות שאר ממים יש הפלג"ט ח"ב סימן נה ועין בבב"י בשם פריהארץ ח"ג נתי"ו: אם הביאו צמחים שאר ממים יש

באור הלכה

בבאר הגר"א שדין זה תלוי בקשיטת הראשונים, שנה הוא לדעת רש"י ורבנו יונה ונראה שבהגונו למעלה, והתוספות חולקים על זה. והנה מעצתי בחתופות הור"ש שנעתיק גם יבין בקשית התוספות על רש"י, ומכל מלים לדינא משמע מדבריו דנקט לצרזר כפסק השלחן ערוך דבאין בו פנות בקרי אכילת פרס אינו מכרז לבסוף רק 'בודאי נפשות נבות', והנה בבאור הגר"א דביר המתחיל 'בתחילה', קבורה ממה שאמרו: כל שיש בו מה' מיני דגן, משמע אפילו לית בה פנות בקרי אכילת פרס, הלפי זה הרי"ף שפיס דבריו רב ושמואל [אצל ריהטא דמחז"א]: ולבסוף מכרז עליו מעין שלש. על-כרחי דסבירא לה גם יבין קשיטת התוספות הנ"ל, אכן בקמרא שלפנינו

משנה פרוכה

מכרז טעמו קלל, בטל לגבי יתר הפינים ומכרז 'שהכל':

י (נו) מעין שלש. נסח הפרכה: (ג) ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על המחנה ועל הפלגלה ועל תחיבת השדה ועל ארץ ירושלים ועל ציון משכן קבוךך ועל מונחתך ועל היכלך, ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה במינה ותעלנו לתוכה ונשמתנו בכננה ינאכל מפרכה ונשכוע מטובה ונבכרך עליה בקדשה ובקדוה. ונאכל מפרכה ונשכוע מטובה]: ונבכרך עליה בקדשה ובקדוה.

כי אתה ה' טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל המחנה. (נא) מעין שלש לפי שיש בה מעין שלש פרקות שבבכרת-המוזן, דהיינו נגד פרבת 'הדן' אומרים פאן "על המחנה" או "על הגפן" או "על העץ", ונגד פרכה שניה שעל הארץ ועל המזון אומרים פאן "ועל ארץ חמדה טובה" וכו', ונגד פרכה שלישית שהיא 'בונה ירושלים' אומרים פאן "ובנה ירושלים", ונגד 'הטוב והמטיב' שהיא פרכה רביעית בבכרת-המוזן אומרים גם יבין "כי אתה ה' טוב ומטיב"; ואף-על-פי שיש בפרכה זו מעין ארבע ברכות, נקראת מעין שלש, לפי שעקר פרבת-המוזן מן התורה הם רק שלש ברכות, ר"הטוב והמטיב" הוא מהדב"ק. ועל פרות אומר "על העץ ועל תחיבת השדה ועל ארץ" וכו', ועל זן אומר "על הגפן ועל פרי הגפן ועל תחיבת השדה ועל ארץ" וכו'. ולענין חתימה דין מבאר בסעיף הסמוך: (נא) של פרות דחוצה לארץ. רוצה לומר, כשחן משבעת המינים: (נב) ועל הפרות. שאין יכול לומר 'פרותיה' פנין שאינם מפרות של ארץ-ישראל⁽⁴⁶⁾, ואפילו היבאו לארץ-ישראל באכלן שם, פנין שגדלו בחוץ לארץ וע"פ וא"י⁽⁴⁷⁾. 'על הארץ ועל פרותיה'⁽⁴⁸⁾. שמשבח להשם יחברך (נג) על תיתנו לנו את הארץ⁽⁴⁹⁾ שמוציאה אותה פרותה⁽⁴⁹⁾: (נד) אוכל מפרות הארץ. רוצה לומר, כשיודע שהם מפרות הארץ, אבל בספק, (נז) כגון בחוץ לארץ הסמיכה לארץ ישראל, יאמר 'על הפרות'⁽⁵⁰⁾, (נח) והוא הדין פשאובל בארץ ישראל ויודע אם הם מפרות הארץ או שהורכבו מחוץ לארץ, יבקר גם יבין 'על הארץ ועל הפרות': יא (נה) אינו חותם וכו'. דכמו בתמשת מיני דגן אומר בתחיתו 'על הארץ ועל המחנה', וכן בפרי העץ אומר בתחיתו 'על הארץ ועל הפרות', פן בפרי הגפן צריך גם יבין להזכיר 'ארץ' בתחיתו; ומכל מקום דביעבר אם לא הזכיר ארץ, כתב הסגן אברהם דצא: (נו) 'על הארץ ועל פרי הגפן' וכו'. טעם המחבר, משום דיש דעות בין הפוסקים: יש מראשונים דסבירא להי דכמו בפתחת הפרכה מתחילין ביין 'על הגפן ועל פרי הגפן' משום שבחול ועליו, פן צריך

שער הציזין

(ג) מן אבותם, ושיחית קצת מלשונו על-פי היתוב בסדריים שלנו, ועין בפרימקדים שקכתב גם יבין בדבריו. ובכמה ראשונים נזכר הנסח כמו בסדריים שלנו: (נח) עין בטור בשם סמ"ג, וכן תלבוש ותפגן אברהם השמיטוהו מנחת הפרכה, וכן פ"ב גם יבין במעשה-הרב בתהגוה הגר"א, ומכל מקום הרוצה לאמר אין נוחין בקרי, שכמה ראשונים אינא נסח זה, ועין באלה רבה: (סג) הנה אף שבמגן אברהם פסיס נפסת הפרכה 'ברוך אתה ה' על המחנה ועל הפלגלה', וכמו שהובא נסח זה בטור ואבודקם, לא העמקתי, דכר כתב הבית-יוסף על דברי הטור שמהלכות גדולות ותקפ"ם וסמ"ג מוכח בקריא שלא לחתם רק פועל המחנה, וכן הוא גם יבין נסתה הרי"ף והרא"ש, וכן נמצא בשם רבנו חננאל, היבא בשבלי-לקט ואור ורוצ, וכן הביא בשבלי-לקט בשם רש"י מספר הפרוס, וכן כתב הרא"ש שנסח זה עקר, וכן הוא ברומה וכלי-י' ור"ד, וכן משמע גם יבין בחידושי רשב"א, והמהני על הפגן אברהם ותלבוש שהענין נסח הטור שהיא דעת וחידואה וכבר השיג עלה הבית-יוסף. והנה באמת בספר מקור-חיים להגאון מליסא כתב ששע"ת-סופר הוא במגן אברהם כמה פסיס ועל הפלגלה, וגם בספר מעשה-הרב בתהגוה הגר"א משמע גם יבין שלא יאמר 'ועל הפלגלה'⁽⁴⁵⁾, והנה ביד-אפרים ראיני ששע"ת-קצת לאמר ונשאר בספק מחמת שראה אינה מעתיקי שהעתיקי בהפסח פתמגן אברהם ותלבוש, וברור אצלי שאלו נאו כל הני ראשונים לא היה אצלם שום ספק בדבר, וכן בסדור הגר"ז נסתו גם יבין לבסוף רק 'על המחנה': (ג) נקרא בדרך מט: (זג) מן אברהם: (סה) מסקנת האלה רכה:

